

Nieuwe hoofd Terreinbeheer ziet in Meijndel goede kansen voor regeneratie

'KOEIEN EN PAARDEN IN MEIJNDEL? GRAAG!!'

Sinds 15 juni 1988 is dr. ir. T.W.M. Bakker hoofd van de Afdeling Terreinbeheer. Hij is gepromoveerd op een onderzoek naar de hydrologie van duinvalleien en is al van jong-saf een groot duinliefhebber. Daarnaast heeft hij nog vele andere interesses, zoals blijkt uit de boeken die hij heeft geschreven over zijn trektochten door Peru, Nepal en Spanje. De tekst van het jubileumboek van de Stichting Duinbehoud 'Van zand tot landschap' is eveneens van zijn hand.

Anneke Helmens & Theo Verstrael

In Meijndel liggen goede mogelijkheden voor regeneratie maar ook is er meer vraag naar rekreatiemogelijkheden en meer voorzieningen. Het beheersplan voor Meijndel kent een belangrijke rol toe aan het optreden van natuurlijke processen; dat kan betekenen dat de grote, vermaarde meeuwenkolonies zullen verdwijnen door predatie door vossen. Dit is slechts een kleine greep uit de vele vragen waarvoor de beheerder van Meijndel, de Duinwaterleiding van 's-Gravenhage (DWL), zich gesteld ziet. Bij de Afdeling Terreinbeheer van de DWL vormen dergelijke vragen de dagelijkse praktijk. Sinds dit voorjaar wordt deze afdeling geleid door de hydroloog Theo Bakker. Dat maakte nieuwsgierig hoe deze duinkenner en -beschermer in hart en nieren met dit soort problemen omgaat. Aan welke oplossingen denkt hij? En, welke rol speelt het beheersplan, waarin waterwinnig en natuurbeheer nevenschikt zijn gesteld, in de praktijk?

Waterwinning en natuurbeheer staan vaak op gespannen voet met elkaar. Toch heeft de DWL altijd bekend gestaan als een vrij natuurvriendelijk ('groen') bedrijf. In het beheersplan voor Meijndel (1983; herzien in 1987) komt dit tot uitdrukking in de nevenschikking waterwinning-natuurbeheer. Hoe wordt daaraan in de praktijk gestalte gegeven? Voor een goed antwoord moeten wij even terug in de historie. De 'groene poot' was oorspronkelijk de beplantingendienst. Zij hadden geen invloed op de inrichting van Meijndel als waterwingebied. Dat de infiltratieplassen er nu nog best mooi bijliggen, is vooral te danken aan vroegere directeuren als Gurk en Bosch. Door hen en door de invloed van het Meijndelcomité, waarbij met name prof. dr. Victor Westhoff genoemd moet worden, zijn de fraaie paraboolduinen hier intact gebleven en zijn de plassen ingepast in de bestaande geomorfologie.

Sinds Eric Wanders hoofd van de afdeling Terreinbeheer is geworden, zo'n tien jaar geleden, is veel meer inhoud gegeven aan de op papier bestaande nevenschikking. Een voorbeeld is de ontwikkeling rond Sprang Pi, een winningsreeks in

het noordwesten van Meijndel: de productie van deze sprang was weliswaar gering, maar het besluit om de sprang af te sluiten kwam vooral voort uit ecologische motieven: de mogelijkheden voor natuurontwikkeling waren juist in dat deel van Meijndel groot.

De invloed van de afdeling Terreinbeheer is dus eigenlijk sterk persoonsgebonden?

Ja, want met Eric Wanders kwam er een bioloog binnen met kennis van de waterwinning. En natuurlijk speelde de tijdgeest een belangrijke rol: in de 70-er jaren was immers de natuur- en milieubeweging sterk in opkomst. De oprichting van de CAD in dezelfde tijd getuigt daar ook van.

Momenteel komt de nevenschikking waterwinning-natuurbeheer vooral tot uitdrukking in de open overlegstructuur. Als Hoofd Terreinbeheer zit ik bij veel overleg en kan dus mijn zienswijze en mening inbrengen. Uiteraard ben je vaak de bringer van slecht nieuws: bij nieuwe plannetjes hang je vaak aan de rem. Daarom vind ik het zinnig om te proberen zoveel mogelijk met alternatieven te komen.

Theo Bakker (foto: T. Verstrael)

Diepinfiltratie Vlakte van Waalsdorp

Hoe is in dit verband de besluitvorming verlopen rond het diepinfiltratieproject in de Vlakte van Waalsdorp? Wordt er ook over gedacht om als gevolg daarvan de oppervlakte-infiltratie elders in Meijndel evenredig terug te brengen?

Bij de diepinfiltratie gaat het om 4 miljoen m³; de Vlakte van Waalsdorp bleek daarvoor de meest voor de hand liggende locatie. De aanvoerleiding van voorgezuiverd water loopt door een bestaande leidingenstraat, dus daar valt de schade wel mee. Uiteraard brengt de aanleg van de persputten en de winmiddelen enige schade met zich mee, maar die aanlegschade is slechts plaatselijk. De geomorfologie blijft redelijk intact. De gigantische vergravingen bij oppervlaktewinning staan daarmee in geen enkele verhouding. En vergeet niet dat het ingepompte water van veel betere kwaliteit is: vanuit de productiesector worden aan de waterkwaliteit zeer hoge eisen gesteld om het systeem goed te laten functioneren. Vanuit natuurbeheer is die diepinfiltratie dus verre te prefereren boven oppervlakte-waterwinning.

Maar eigenlijk wil je verder gaan: er is

immers nu een uitbreiding van winningscapaciteit, dus waarom niet elders gaan verminderen? Nou, er zal niet direct oppervlakte-infiltratie gaan verdwijnen, maar we gaan wel - in aansluiting op de provinciale nota over regeneratie in de duinen - de mogelijkheden van een eventuele verminderde winning in de vallei Bierlap/Kijfhoek onderzoeken. Daar moeten we proberen de grootste natuurwinst te boeken: in de Waalsdorpervlakte zelf zal weliswaar enige vernatting optreden, maar de potenties voor natuurontwikkeling zijn daar niet groot.

Naast natuurwinst is er mogelijk ook een nadelig effect van het project te verwachten. Er vindt momenteel namelijk opkwekking plaats langs de binnenduinstrand, die door de diepinfiltratie kan worden verstoord. Dat wordt dus nog even afwachten. Uiteindelijk slaat de balans mijns inziens naar de positieve kant uit, zeker als je in aanmerking neemt dat het middels diepinfiltratie mogelijk kan worden een deel van de oppervlakte-infiltratie af te bouwen.

Is het project in Waalsdorp te vergelijken met het project in het Watervlak van het Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN)? (zie DUIN 1986/3)

Nee, op een essentieel punt verschillen beide projecten heel sterk. Bij het PWN wordt het ingelaten water minder sterk voorgezuiverd waardoor de persputten heel regelmatig, zeg maar eens per 2 weken, moeten worden schoongemaakt. De DWL perst echter ver voorgezuiverd water in de grond; we hopen dat we het schoonmaken kunnen beperken tot eens per jaar of nog minder. De aanwezigheid van die voorzuivering biedt trouwens op de langere termijn ook goede vooruitzichten voor verbetering van de oppervlakte-infiltratie.

Ideaalbeeld

We willen nu wat meer ingaan op het natuurbeheer. In veel duingebieden wordt melding gemaakt van voortschrijdende verruiging. Is daarvan in Meijendel ook iets te merken en zo ja, hoe wordt daar vanuit het natuurbeheer tegenaan gekeken?

Ja, ook Meijendel groeit in toenemende mate dicht en dat is ook niet verwonderlijk. Ga maar na, circa 50 jaar geleden zijn de duinen totaal vastgelegd, waarmee de natuurlijke dynamiek is verdwenen. Daardoor is het dichtgroeien van delen van Meijendel met Duinriet en Zandzegge in gang gezet. Dit proces wordt de laatste jaren waarschijnlijk als gevolg van de luchtverontreiniging versneld.

Op zich kan je dat dichtgroeien zien als een natuurlijk proces, maar dan rijst wel de vraag waar je met je natuurbeheer heen wilt. Ik wil daarbij uitgaan van een soort ideaalbeeld, een referentiekader: zo en zo moet het duin eruit zien. Die ideale situatie is er niet als gevolg van allerlei menselijke invloeden. Met natuurbeheersmaatregelen introduceer je

nieuwe menselijke invloeden, die de effecten van oude invloeden moeten tegengaan.

In het geval van het dichtgroeien denk je dan aan verstuing, een proces dat bij uitstek geschikt is om de primaire successiestadia terug te brengen. Alleen is het tegenwoordig niet meer mogelijk om grootschalig te verstuing; in het noordoosten van Meijendel proberen we met kleinschalige verstuingen wel meer dynamiek in het terrein te brengen en dat ziet er veelbelovend uit. Voor de toename van de struiken in de grote valleien biedt dat natuurlijk geen oplossing. Begrazing is daar een veel beter middel. Het zou leuk zijn als er in 1990 Schotse Hooglanders en paarden in Meijendel zouden rondlopen! Bovendien is het een maatregel in de geest van het beheersplan. Maar er zitten natuurlijk nog wel wat haken en ogen aan.

In dat beheersplan voor Meijendel staan natuurlijke processen centraal. Vanuit die visie op het natuurbeheer lijkt jacht geen rol te kunnen spelen. Toch wordt er in Meijendel vrij veel gejaagd! Hoe is de opstelling van de DWL ten aanzien van jacht?

Omdat natuurlijke processen centraal staan, kan jacht alleen gewenst zijn als instrument om ongewenste effecten van ander menselijk handelen tegen te gaan. Dat betekent dus eigenlijk: geen jacht. In concrete situaties kan beheersjacht worden toegepast, bijvoorbeeld om noodzakelijke helmaanplant te vrijwaren van konijnenvraat. Geen jacht, tenzij... dus. Jacht wordt in die gevallen alleen door eigen personeel uitgevoerd. In Meijendel

heeft de DWL echter 1.000 ha via de gemeente Den Haag in beheer en 1.000 ha in erfpacht van het Rijk, in casu het Staatsbosbeheer. In het laatstgenoemde gedeelte is het jachtrecht verpacht aan het Koninklijk Jachtdepartement. Deze club jaagt, met vergunning van het Ministerie van Landbouw en Visserij, op alle bejaagbare soorten. Er is absoluut geen informatie over hoeveel en wat er wordt geschoten; van enige controle kan dus geen sprake zijn.

Maar betekent dat dan dat jullie niet zullen ingrijpen wanneer de meeuwenkolonies in Meijendel zouden verdwijnen als gevolg van predatie door vossen?

Dat klopt, ja. We houden er ernstig rekening mee dat de kolonies zullen verdwijnen wanneer niet meer op vossen zou worden gejaagd. Dat vinden we natuurlijk wel jammer, want meeuwen zijn heel interessante vogels. Er is in Meijendel al sinds de twintiger jaren onderzoek aan de meeuwenkolonies gedaan, ondermeer door wijlen Nico Tinbergen. Maar het plaatsen van hekken rond de meeuwenkolonies om de vossen buiten te houden of speciaal vossen gaan bejagen om de meeuwen te beschermen wijzen wij af. Overigens volgen wij de situatie rond de meeuwen en vossen op de voet via onderzoek door de Meeuwenwerkgroep en de Rijksuniversiteit Leiden.

Duinonderzoek

Welke rol speelt het onderzoek dat in Meijendel wordt uitgevoerd door universitaire instituten en vrijwilligersgroepen bij het terreinbeheer? Wat voor onderzoek doet het bedrijf zelf?

Top van een stuifduin (foto: T. Verstrael)

Kleinschalige verstuingen in het noordoosten van Meijndel; terugkeer van primaire successiestadia (foto: T. Verstrael)

Het verschil in het onderzoek ligt met name in de invalshoek van waaruit de accenten worden gelegd. Het universitaire onderzoek kenmerkt zich uiteraard door de wetenschappelijke vraagstelling, waarbij de relatie met het beheer van de duinen niet altijd even duidelijk is. Overigens moet ik daarbij een uitzondering maken voor het onderzoek aan stuifkuilen door de Universiteit van Amsterdam. Nu veel wetenschappelijk onderzoek extern gefinancierd moet worden (uit de zogenaamde derde geldstroom) begint er een kentering te komen bij de universiteiten, waardoor er wellicht meer ruimte komt voor beheersgericht onderzoek. Wat mij betreft prima!

Het onderzoek dat wij zelf uitvoeren, komt vooral voort uit problemen die wij in het natuurbeheer tegenkomen. Momenteel loopt er bijvoorbeeld een onderzoek waarin wordt bekeken in hoeverre veranderingen van de vegetatie ten gevolge van veranderingen in de waterhuishouding te voorspellen zijn. Ik verwacht dat uit dat onderzoek zeer bruikbare resultaten zullen komen.

Daarnaast zijn er verschillende vrijwilligersgroepen actief, die in het algemeen prima werk doen. Ik hoef alleen maar te wijzen op de schat aan gegevens die de 'vogelmensen' tot nu toe hebben verzameld.

Maar denk nu niet dat we met dit onderzoek alle antwoorden in handen hebben. Er is vooral te weinig bekend over de effecten van luchtverontreiniging op het gebied. Die effecten zijn mijns inziens

toch goed merkbaar: er gebeuren rare dingen in de droge duinen. De successieontwikkelingen schieten veel sneller door in verruigingsstadia, de ongestoorde ontwikkeling van nieuw ontwikkelde valleien met open schrale vegetaties zie je steeds minder.

Regeneratie

Op basis van onderzoek is de provincie Zuid-Holland onlangs met vergaande regeneratieplannen gekomen. Daarin komt Meijndel naar voren als een zeer kansrijk gebied voor regeneratie. Hoe kijkt u daar tegenaan?

Ik vind het heel goed dat de provincie met deze plannen zijn tanden eens laat zien. De vergunningen voor de waterwinning worden immers door de provincie verleend, dus met deze nota heeft Zuid-Holland een instrument om druk te kunnen uitoefenen op de waterwinbedrijven ten gunste van het natuurbeheer. Uiteraard zit er ook een nadeel aan want de mogelijkheden voor productie van water worden bij het verminderen van onttrekking uit de duinen beperkt en dat levert problemen op. Ik vind het daarentegen wel heel schrijnend te moeten constateren dat een relatief 'groen' bedrijf als de DWL, met een jarenlang gevoerd zorgvuldig duinbeheer, veel zwaardere produktiebeperkingen krijgt opgelegd dan de Leidse Duinwatermaatschappij (LDM). Dat bedrijf heeft zich weinig gelegen laten liggen aan het natuurbeheer en mag nu dingen doen die overal elders in de duinen volstrekt onmogelijk zijn.

Meer recreatie in Meijndel?

Meijndel heeft als gevolg van de nabijheid van de stedelijke agglomeratie van Den Haag een hoge recreatiedruk. In de Nota Integraal Duinbeheer breekt de gemeente Den Haag een lans voor uitbreiding van allerlei voorzieningen. Zij zouden graag zien dat het gebied vanuit de stad beter bereikbaar wordt via een nieuw fietspad door de Vlakke van Waalsdorp. Wat is de visie vanuit het terreinbeheer op die voorstellen?

In het algemeen gesproken ben ik een voorstander van recreatiezonering, maar ik durf niet te zeggen dat de huidige zonering de meest gelukkig gekozen vorm is. Vaak wordt de visie geventileerd dat intensieve recreatie niet midden in het duin moet worden gesitueerd, zoals nu het geval is in de Vallei Meijndel. Dergelijke recreatie moet aan de rand worden geconcentreerd. Maar juist daar is het duin sterk uitgelooft en is het dus zeer kwetsbaar voor betreding. In feite is de huidige plek nog niet zo gek, er komen alleen veel te veel auto's. Eigenlijk zou buiten het gebied parkeergelegenheid moeten worden gesitueerd, waarvandaan recreanten kunnen fietsen of wandelen. Een bezoekerscentrum zou daarbij kunnen inspelen op de natuurgerichte recreatie. Het doorbreken van de bestaande zonering, zoals in de Nota Integraal Duinbeheer wordt voorgesteld, is naar ons idee een heel slechte zaak: terughoudendheid ten aanzien van recreatie is geboden, anders wordt Meijndel onder de voet gelopen. En dat zou eeuwig zonde zijn!

Je bent duinbeschermer in hart en nieren. Wat is je als natuurbeschermer bij deze nieuwe functie bij het waterleidingbedrijf nu eigenlijk het meest opgevallen?

Het meest opmerkelijke vond ik de openheid in de besluitvorming binnen het bedrijf. Als hoofd Terreinbeheer zit ik bij veel overlegsituaties in het bedrijf en er wordt serieus naar mijn ideeën geluisterd. Verder vind ik het frappant dat er zoveel mensen 'iets' willen doen in de duinen, van four-wheel-drive rallies tot hondetrainingen! De meesten zullen daarvoor wel een vergunning aanvragen, maar een deel doet het gewoon zonder iets te vragen. Het grote aantal claims is heel opvallend. Daarnaast zijn er ook heel veel mensen met de natuur van het duin bezig. Kijk maar naar al die vrijwilligerswerkgroepen.

Wat ik ook heel leuk vind, is de directe benadering van de mensen in het bedrijf. Laatst stapte er iemand op mij af met de mededeling: 'Zuiver onkunde, meneer Bakker, zoals U dat gedaan hebt met de jacht. Geeft niet hoor, U zit hier nog maar pas!' Dat is toch prachtig, daar geniet ik van!

Drs. A.A. Helmens is adjunct-secretaris bij de Natuurbeschermingsraad; drs. T.J. Verstrael werkt als wetenschappelijk medewerker bij het Centraal Bureau voor de Statistiek.